

Is a Menorah Necessary for נר חנוכה?

- I. Introduction. Rav Schahcter's story – recorded without some details in נפש הרב עמ' רנו.
- A. See Rav Shmuel Kamenetzky in מחמיר is קובץ הלכות הלכות חנוכה עמ' כט.
- II. Basis of the חומרא.
- A. מהר"ל נר מצוה ח"ב ד"ה אמר יהודה:
1. Wax is פסול because it is an אבוקה and not a נר, as referred to by רא"ש שבת פ"ב ס"א
 2. A נר involves a כלי.
- B. חסד לאברהם (הו"ד באבני נזר או"ח סימן תק)
1. lists 15 types of כלים that can be used and then concludes that they must be כלים so onion and egg shells are not good.
 2. Also each of the 15 types must stand on their own without tipping over
 - a. שו"ת אבני נזר סימן תק deduces from here that a כלי is necessary.
- III. Wax Candles. Many פוסקים dispute the מהר"ל's assertion that a candle is an אבוקה.
- A. רבה אליה רבה points to several sources indicating that נר שעוה is not an אבוקה. Similar critique in ברכי יוסף שם ס"ק ד וערוך השולחן שם אות ו'.
- B. אבוקה relates to חמץ והבדלה and we do not consider a single wax candle to be an אבוקה in either of those הלכות.
- IV. A כלי.
- A. Nobody seems to argue on the assertion of the מהר"ל that the word "נר" in ש"ס is usually a reference to the כלי. However, this may only be necessary when using oil, but when using wax perhaps a כלי isn't necessary.
1. Even חסד לאברהם may agree to this – see שערי תשובה תרע"ג:א who discusses attaching candles to the wall, even though in תרע"ג he quotes חסד לאברהם.
 2. Rav Shmuel – even though שעוה can be a נר, it needs a כלי to complete נר שם – קובץ – שם – הלכות עמ' ל'.
- B. Proof 1 of נזר – גמרא יומא כד. אבני נזר is only ניסוך, הקטרה, זריקה, עבודות בד' עבודות מתנה and not עבודת סילוק because only תרומת הדשן but המים וניסוך היין. Also not שחיטה קבלה והולכה because יש אחריה עבודה. Gemara then asks what about פתילה פתילה and answers that נתינת שמן comes after. Not חייב for פתילה because נתינת שמן comes after. Not חייב for הדלקה because נתינת שמן comes after, and not חייב for הדלקה because היא עבודה לאו עבודה. Why does gemara consider את סידר את המנורה to be an עבודה if it only involves putting a כלי שרת into place (this is not the same as עבודת מתנה where we put something on the שרת כלי), but if כלי is part of the נר it makes sense that הנרות involves arranging the כלי as well.
1. Rav Wosner – המנורה את סידר is talking about מצות הטבה which is only completed when the נרות are put back after cleaning. This fits לשון רש"י very well.
 2. Rav Wosner - Even if סידור המנורה means setting it up, the conclusion of the gemara that הדלקה לאו עבודה may include rejecting the idea that סידור is עבודה.
 3. Rav Wosner - Even if all this is true about מנורת המקדש it may not transfer to נר חנוכה. After all, the 15 materials listed by חסד לאברהם aren't all במקדש.
- C. Proof 2 of נזר – רמב"ם ביאת מקדש ט"ז. אבני נזר כהן prepares the נרות and takes them out, it is okay for a נר to light. תורת כהנים says 'הנרות לפני ה' that we can't be ערוך את הנרות לפני ה' עריכה is the קביעות הנרות במנורה, so it must be that מתקן מבחוץ ויכניס

Is a Menorah Necessary for נר חנוכה?

1. only the placement of oil and wick is בודה but תיקון כלי is not. himself points out that according to ר"ש משאנ"ץ על תורת כהנים שם.
 2. Rav Vosner – may also depend on if מח' בעל המאור ורמב"ן איסור להשתמש באור נר is based on היכל ולשמן של היכל or not.
- D. Proof that כלי is not important. Rav Vosner – nobody mentions it as important, and הידור is applied by שבת דף קלג to all secondary things to a mitzvah.
1. The idea that it has to stand alone seems against גמרא פסחים טו-טז: where כלי don't even stand alone.
- V. שבט הלוי בעניני חנוכה עמ' יח. מנורה inside Glass cups
- A. כלי to the בטל.

1 - ספר נפש הרב עמ' רכו

יש לבדוקים נרות חנוכה של שעה לסף החלון מבלי להכניסם אל תוך כלי. ויש מן האחרונים שפקקו בזה בסברם דבעינן הדלקה בכלי [עי' מזה בתשו' אבני נזר ובס' שדה חמד באורך] ורבינו הקפיד מאוד על אלו שהזכירו דעות אלו וסבור היה שאין בחומרא זו טעם כלל.

2 - קובץ הלכות הלכות חנוכה עמ' כט

כתבו כמה פוסקים דנר חנוכה צריך להיות בתוך כלי ולכן יש להשהר שהנר שמחזיק השמן יהא עליו תורת כלי. ומפורש בדבריהם דאפילו כשמדליק נר חנוכה בנרות שעה יש להזהר להעמיד הנרות בתוך כלי.

3 - מהר"ל נר מצוה ח"ב ד"ה אמר יהודה

מה שרוב העולם נוהגין לעשות נרות של שעה להדליק בו וכו' לפי הנראה שהוא פסול לנר חנוכה לגמרי דלא נקרא "נר" כלל רק זה נקרא נר שנותנין השמן בכלי ומניחים שם הפתילה שזה נקרא נר, לא כאשר כורכין השעה על הפתילה וכן חלב שכורכין על הפתילה לאו נר הוא רק אבוקה ואבוקה נראה דפסול לנר חנוכה וכו' וע"כ היינו טעמא מפני שהנס נעשה בנר זה לאו נר הוא, רק מדורה, וכן דבר זה כאשר כורכין שעה על הפתילה לאו נר הוא רק אבוקה הוא ואין אבוקה הוא נר וכו' וזהו ההפרש שיש בין אבוקה לנר שהנר אינו שולט בכולו שהרי הכלי עצמו נקרא ג"כ נר בכ"מ, ובו אינו שולט האור הדולק, רק שולט בשמן ומושך השמן אליו וכו' אבל אבוקה א"צ לזה רק מיד שולט בכל השמן וכמו שהוא אשר נותנין השעה על הפתילה אז האור שורף כל הפתילה וזה אינו בנר כלל, רק השמן נמשך אחר הפתילה ולכך קראו כלי, אשר שם השמן והפתילה נר בכל התלמוד (פסחים יא. ביצה כב.) שע"י הכלי נקרא נר ובלא כלי אין שם נר עליו רק אבוקה או מדורה או פנסא נקרא בכ"מ.

4 - רא"ש מסכת שבת פרק ב סימן א

ובתשובה אחרת אשכחן נמי הכי ואבוקה של שעה ששאלתם לא חזי לנא מעולם מאן דמדליק בשעה בי שמש וכולהו רבוותא דחזינן הוּו אסרי ע"כ מספר העתים

5 - שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תק

א) בספר חסד לאברהם נהר נ"ח ממעין שני הנקרא עין הקורא אחר שמנה ט"ו כלים הראויים לנר חנוכה ובאחרונה מנה קליפת רימון קליפת אגוז קליפת האלון כתב ואלו קליפות צריך לעשותם כלי כמו כף מאזנים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא. אבל קליפת בצלים וביצים וכיוצא אינם ראויים להדלקה. וכל הט"ו כלים הנזכרים שאין ראויים לעמוד מאליו בלא סמיכה אינם ראויים לנר חנוכה עד כאן לשונו. נראה דעתו דכל שאינו כלי לא נקרא נר:

ב) אמנם נראה שדין זה תלוי במה שעשה לספק שספר נתיבות עולם נתיב התורה אם נקרא נר רק השמן והפתילה והאור. או המקבל גם כן נקרא נר. וכתב שם שדבר זה עלה בגמרא בתיקו עיין שם. ואם הכלי אינו בכלל הנר אם כן מאי נפקא מינה במה משים השמן והפתילה:

נר חנוכה? Is a Menorah Necessary for

ג) אך נראה לפי עניות דעתי ראי' מיומא (דף כ"ד ע"ב) דמקשה זר שסידר את המנורה ליחייב פרש"י שבכל בוקר הי' מסלקין את הנרות מהמנורה לקנח אפרו יפה וחוזרין וקובעין אותם בה. והרי עבודה תמה. ולא נודע היכי כתיב עבודה זו. דהטבת הנרות היינו דישון אבל קביעות הנרות מנא לן דהוה עבודה. ואף אם תמצא לומר דאף מה שחוזר וקובע הנרות במנורה בכלל הטבה. מכל מקום למה יקרא עבודת מתנה. דאינו רק כלי שרת שעליו מדליקין ואינו קרבן. ולא מצינו עבודת מתנה אלא זריקה וניסוך היין והמים שהם קרבן. אך אם גם הכלי בכלל הנר שפיר הוי עבודה. דכתיב יערוך את הנרות לפני ד' [ותרגום יערוך יסדרן] והכלי גם כן מכלל הקרבן:

ד) עוד ראי' מהא דכתב הרמב"ם פרק ט' מהלכות ביאת המקדש הלכה ז' דאם הטיב כהן הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן עיין שם. ותמוה דבתורת כהנים [אמור פרשתא י"ג] אמרין יערוך את הנרות לפני ד' שלא יתקן מבחוץ ויכניס. וצריך לומר דקביעת הנרות במנורה הוא עריכתו ולא נקרא מתקן מבחוץ אלא אם קבע הנרות במנורה מבחוץ. וכן פירש הקרבן אהרן עיין שם. ובקרבן אהרן משמע קצת שאם קבע הנרות לבד במנורה חשיב מתקן מבחוץ. והוא כש"ס יומא הנ"ל דקביעת הנרות במנורה עבודה בכלל יערוך את הנרות וכנ"ל. הנה מפורש דהכלי מכלל הנר. על כרחך קביעת הכלי במנורה הוא עריכת הנר. דאם רק הפתילה והשמן מכלל הנר. אם כן נתינת השמן ופתילה בכלי הוא עריכת הנר. ואם נתנם בכלי בחוץ יפסול. ובאמת ראיתי בפירוש הר"ש לתורת כהנים שאם נתן פתילה ושמן בחוץ בנר וקבעום במנורה בפנים חשיב מתקן מבחוץ. אך יש שם חילוף. וצריך להגיה ואין להעמיד יסוד על נוסחת הר"ש הזה. ובפירוש הראב"ד לתורת כהנים דלא חשיב מתקן מבחוץ אלא אם כן מוציא המנורה ונרותי' בחוץ ויכניסה כשהיא נדלקת [טעות סופר נעקרת]. אבל מדליק נרותי' בחוץ ומכניסה ומסתבר כפירוש הקרבן אהרן. דרמב"ם מסייע לי'. דלנוסחת הר"ש שלפנינו אף אם ערך הכהן השמן והפתילה בפנים כיון שהוציאן נסתלקו מעשיו. ואם חזר והכניסן יחשב כמו מתקן מבחוץ ומכניס:

ה) מיהו בספר טעמי מצוות להרדב"ז ז"ל מצוה שע"ו בהא דהכלים הם של זהב. דאין עיקר המצוה בכלים עצמם אלא במה שנעשה עליהם. ומזה הטעם לא הי' מצוות עשה לעשות המנורה אלא להדליק נרות עיין שם. משמע דסבירא לי' אין הכלי בכלל הנר. אך בגמרא יומא משמע להיפוך:

ו) על כן נראה לדינא דהכלי מכלל נר. ואותן המדבקים נרות של שעוה או חלב ואין משימין אותם בכלי לא יצאו ידי חובתם לפי דברי ספר חסד לאברהם הנ"ל. וכן אותם שעושין נרות מתפוחי ארץ דלא חשיב כלי כמו שכתב הרמב"ם פרק ז' מהלכות כלים הלכה א' והר"ש פרק י"ז דכלים משנה ט"ו בעושה כלי מלפת ואתרוג ודלעת יבשה טהורין דלא נקרא כלי. והוא הדין תפוחי ארץ שהוא גם כן פרי ואינו עומד זמן מרובה. לא יצאו ידי חובתן לפי דברי ספר חסד לאברהם הנ"ל:

ז) אך יש להביא ראי' דאין הכלי מכלל המצוה מהא דכתב הרשב"א והר"ן [שבת כא ע"ב] הטעם איסור מותר השמן שבנר חנוכה. דלא דמי לעצי סוכה ונוי' שעשוין להשאר אחר החג. אבל שמן שבנר לגמרי מקצי להו. דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו. וקשה דהא ר' שמעון מתיר בשבת מותר השמן שבנר דאדם מצפה אימתי תכבה נרו. וצריך לומר דבאמת מקשה הרשב"א [שם מד ע"א] אהא דאדם מצפה כו' שהרי בפמוט גדולה שעשו להדליק כל השבת ר' שמעון מודה דאסור. ואם כן בנר קטן על כל פנים השמן ליתסר כיון שאינו מצפה שיכבה כל זמן שיש שמן. ותיריך הרשב"א דבנר קטן כיון דיהיב דעת' על הכלי יהיב דעת' נמי על השמן שמא יכבה. אבל בגדולים לגמרי מסלק דעתו מהם עיין שם. ואם כן בנר חנוכה דהאיסור משום מוקצה למצותו. והמצוה אינו אלא בשמן ופתילה שעשוין להתבער לגמרי מקצי להו. ולא שייך לומר כיון דיהיב דעת' על הכלי לאחר שיכבה. יהיב נמי דעת' על השמן. שהרי הכלי מעיקרא לא הקצהו למצותו. דחפץ המצוה נקרא במגילה (דף כ"ו ע"ב) תשמישי מצוה. והוה הכלי שבו הנר תשמיש דתשמיש. דאינו מוקצה כדאיתא שם בכורסיא ופריסא דאי תשמיש דתשמיש הוא שרי. ודוקא במצוה דשבת דבשעה שדולק הכל מוקצה כדאיתא שבת (דף מ"ז ע"א) הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשין בסיס לדבר האיסור ויהיב דעת' על הכלי לאחר שיכבה. יהיב נמי דעת' על השמן. אבל בחנוכה הכלי לא הוקצה כלל. ושמן שהקצהו לגמרי הקצהו. וכל זה ניחא אם נאמר דאין מצוות חנוכה בכלי. אך אם גם הכלי מן המצוה. ולאחר חנוכה פשיטא שמותר. אם כן גם השמן יהי' מותר:

ח) הנה ביארנו שדין זה אם הכלי מכלל הנר במחלוקת שנוי' מערכה מול מערכה. משמעות הש"ס יומא ומשמעות הקרבן אהרן ומשמעות הרמב"ם והראב"ד [ראי' גמורה אין מהרמב"ם וראב"ד. דיש לומר אף שאין הכלי מכלל הנר. מכל מקום לא נקרא ערך ותיקן בחוץ אלא אם כן סידרן על גבי המנורה בחוץ כשם שהמצוה בפנים] דהכלי מכלל הנר כדעת בעל חסד לאברהם. ואם הדליק נר חנוכה במה שאינו כלי לא יצא. לעומת זה נוסחת הר"ש

Is a Menorah Necessary for נר חנוכה?

שבידינו כפי מה שהגיה הרב מהרי"ד. ועוד הוכחה מרשב"א ור"ן. ועוד דעת רדב"ז בספר טעמי המצוות דהכלי אינו מכלל הנר מצוה. ועיקר המצוה בשמן ופתילה שמדליקין עליהם. ממילא אין נפקא מינה במה מדליקין אם יש תורת כלי עליו או לא. ולדעת מהר"ל ז"ל בסוף נתיב התורה הוא תיקו בגמרא:

6 - אליה רבה סימן תרעג ס"ק ב'

והנה בספר נר מצוה [למהר"ל מפראג דף כה] האריך מאוד שהמדליק בנר שעוה לא יצא, דהרא"ש [שבת פ"ב סי' א] כתב בתשובה ואבוקה של שעוה וכו', אלמא דנקרא אבוקה ולא נר. ובעיני תמוה לדחות מנהג שנהגו העולם לרוב בשעוה ונזכר במנהגים [טירנא עמוד קמד] ורמ"א [ס"א], וכן ראיתי בכלבו [סי' מד]. ובאמת הרא"ש שם בשיגרת לישראל נקט ולא כתבו לדינא כלל. ועוד קשיא עליו מבודקין את החמץ לאור הנר ולא לאור האבוקה, דלכו"ע בודק בנר שעוה ורק שני נרות קלועים מיקרי אבוקה כדאיתא סי' תל"ג סעיף ב', וכן משמע באבוקה להבדלה בסי' רצ"ח סעיף ב' וביו"ד סי' י"א [ס"א], ומכל מקום למצוה מן המובחר עדיף שמן זית:

7 - ברכי יוסף אורח חיים סימן תרעג ס"ק ד

ד. להדליק בנרות שעוה וכו'. כתב ארחות חיים (אות ז) דהמדליק בנרות שעוה צריך לעשותן ארוכות. ומאן דאסר נרות שעוה לא חש לקמחיה, וכבר מחי לה אמוחה בספר אליה רבה (אות ב) ג*.

8 - ערוך השולחן אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ו

כבר נתבאר דעיקר המצוה היא שמן זית ולכן מי שבא לביתו ולא מצא שמן זית ולקח נרות שעוה לנר חנוכה ודיבקים לכותל והתחיל לברך ובתוך כך הביאו לו שמן זית אף שלא אמר עדיין השם אלא ברוך אתה יגמור עליהם ולא ישליכם ליקח שמן זית כי זהו בזיון להנרות של שעוה שגם הם נתקדשו בהתחלת הברכה ולכן אין לביישם בשביל הידור מצוה אבל קודם שהתחיל בברכה אם הביאו לו שמן זית יניח הנרות של שעוה וידליק בשמן זית דע"י ההכנה לא נתקדשו [שם בשם חכ"צ] ויש מי שאומר דגם כשידיבקן לכותל ולא התחיל לברך לא יניחם בשביל שמן זית [שם בשם שב"י] ואינו עיקר ופשוט הוא שלא ידליק מחצה מנרות שעוה ומחצה משמן זית בלילה אחת דזה נראה כשני דברים [שם] וראיתי מי שכתב דנר שעוה דומה לאבוקה ואין מברכין עליו נר חנוכה [עט"ז בשם מהר"ל מפראג] ואינו יודע איזה אבוקה יש בזה אם לא כששנים קלועים ביחד כמ"ש בסי' תרע"א:

9 - שערי תשובה סימן תרעג ס"ק א'

ומ"ש בה"ט בשם השב"י בקצרה ע"ש שמבואר שאפי' דרכו תמיד להדליק בשמן זית ובא לביתו ולא מצא שמן זית והתחיל להכין עצמו עם נרות שעוה יגמור המצוה בנרות של שעוה כיון שכבר התחיל בה משום מצוה מן המובחר אין לבזות הראשונה כדמשמע ביומא ד"ז היה עומד ומקריב מנחת העומר כו' וכיוצא בזה כת' בית יעקב סי' כ"ו לענין חליצה כשבא הגדול וכבר התחילו בסדר חליצה לקטן עיין שם ובח"צ דחה ראיתו דהכא לא מקרי התחיל במצוה אלא הכנה והזמנה בעלמא עשה שידבק הנרות בכותל ועוד כו' ולכן נראה שצריך למשוך ידיו מן הנרות שעוה אף שכבר הדביקם במקומם ולהדליק בשמן זית וראיה מיומא פרק הוציאו לו ר"פ אמר ראשון משלח כו' והאריך הרב וכת' דל"ד למנחות דף פ"ט הואיל והתחיל במתנות גומר דהתם הואיל והתחיל במצוה ממש אין לו לדחות זו בשביל האחרת אבל לקיים המצוה עצמו מן המובחר כו' ומפרש למהרי"ל דס"ל שלא יצא בנ"ח בשעוה ואף כשנוהגין כרמ"א הטעם שאין שמן זית מצוי להם כ"כ משא"כ כשישנו תו אין להסתפק כו' ואין חילוק בין הורגל עתה בשמן זית או לא ומ"ש בשב"י בהידור מצוה עד שלישי היינו שלא התחיל עדיין במצוה ליתא דאם כן מי שבידו אתרוג והביאו לו אחר אפילו בחנם והוא מהודר מן הראשון אלף פעמים אסור לו להניח הראשון דהא בפרק התדיר אמרינן דמטי זימני הו"ל כשחוט וה"נ כשהאיר המזרח יום א' כו', ועוד אם כבר לקח אתרוג שאינו מהודר בידו לברך ועד שלא בירך הביאו לו במתנת חנם יפה שאין כמוהו יברך על הראשון שאינו מהודר ישתקע הדבר והדבר ברור בין באתרוג ובין בחנוכה ובכל המצוות שבעולם מברך על היפה והמהודר אף שבא אחרונה ובשב"י ח"ב סימן ל"ה נעשה קצת סגור' לדבריו כת' דהך הכנה ודאי התחלה גדולה היא כדאמרינן לענין תספורת משיניח סודר וכו' ומכל מקום מבואר שם דמודה שמי שרוצה לעשות המצוה מן המובחר הרשות בידו וכת' שראיתו בח"א אינם רק לומר שא"צ לבזות מצוה ראשונה כו' ע' שם ובבה"ט הביא בקצרה וראיתי להעתיק שרשי הדברים וטעמם

Is a Menorah Necessary for חנוכה?

ונימוקם ונראה דאם כבר התחיל הברכה אף על פי שכבר מוכן לפניו השמן זית עם הפתילה וא"צ לעסוק בה מכל מקום כיון שהתחיל לברך ע"ז גומר וגם יש בזה ספק אם צריך לברך מחדש כמבואר סי' ר"ו עיין שם וה"ה לענין אתרוג כה"ג וגם נראה דבאתרוג ביום ראשון וזה שאינו מהודר הוא שלו ולקחו בידו לברך ובתוך כך בא חבירו ורוצה ליתן לו מהודר יותר במתנה על מנת להחזיר שפיר יש לסמוך על השבו"י דאף דמהני המתנ' על מנת להחזיר מכל מקום טפי עדיף שיקיים המצוה בשלו ממש ונראה שגם הח"צ מודה בזה ומ"ש בה"ט בשם תשובת שער אפרים עיין בבר"י שמפקפק בזה וכת' כיון דלא שייך ביה לצרכו אדלקי' רק שיאמרו שאינו מן המהדרין כו' אין לגזור וגם כיון שכ"א הניח נרותיו במקום מיוחד וגם כיון דההיכר לבני בית מידע ידעו וכן נ"ל להקל ועיין סימן תרע"ה בב"י בשם מהר"י אבוהב עד כאן לשונו ועיין באליה זוטא דמכל מקום ראוי להדליק לילה אחד בשעוה ולילה א' בשמן עיין שם, ומ"ש משם השבו"י במקום ששמן זית ביוקר כו' נראה מזה שחולק על מ"ש תחלה בשם השער אפרים שאין להדליק מקצת משמן זית ומקצת משאר שמנים ובתשו' שבו"י שם דבריו מגומגמים וכצ"ל ומה"ט מי שתפוס בין העכו"ם ולא יוכל להדליק נרות ידליק בכל לילה אחת (ר"ל שאף שיש לו שמן לח' ימים לא ידליק ביום השני כמהדרים וכן בשאר הלילות רק ידליק בכל לילה אחת) ומ"ש בשער אפרים סימן ל"ט שאין לדמות לגידוד חמשה כו' מכל מקום כיון דכאן עיקר מצוה רק בנר אחד וגם אין הדבר ניכר כל כך בשעת הדלקה כו' עיין שם כצ"ל:

10 - שערי תשובה סימן תרעג

חרס - עבה"ט ועיין בר"י בענין קליפי ביצים לנ"ח בשם אדמת קודש שהביא בשם בעל חסד לאברהם דקליפי ביצים ובצלים אין מדליקין בהם ועיין בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ט שכ' שמה"ט עדיף טפי להדליק נ"ח בפנס שיש לו דפנות של זכוכית שאין הרוח שולט שתכבה מהר והביא מהא דעששית שהיה דולקת כו' וסתם עששית הוא לנטירנא כמ"ש רש"י וכן מוכח מערוה בעששית כו' והביאו בר"י ולא ראינו מי שנוהג כן:

11 - קובץ הלכות עמ' ל'

מו"ר שליט"א אמר דמתוך דברי מהר"ל מתבאר דגם אם מדליק בנר שעוה בעי כלי עכ"ד. וכוונתו דאע"ג דמשמע בדברי מהר"ל דנר שעוה פסול לגמר לנר חנוכה משום דמקרי אבוקה משום שהאש שולט בכל הפתילה שמתחיל בראש הפתילה ובמשך הדלקתו ה"ה יורד ומכלה כל הפתילה ורק אם הוא בתוך נר שהשמן נמשך ועולה אל ראש הפתילה שרק ראש הפתילה גדלק רק בזה מקרי נר הא עכ"פ מבואר ג"כ דהטעם דנר חנוכה בעי כלי הוא משום שהכלי מקרי "נר" והנס נעשה בנר שלכן אפילו אם אנו חולקים על דעת מהר"ל ומכשירין נר שעוה הא סו"ס צריך כלי שהוא עיקר הנר והנס נעשה בנר. וכ"כ בשו"ת אבני נזר...

12 - ברכי יוסף אורח חיים סימן תרעג ס"ק ו

ו. דין ג. נר של חרס וכו'. קליפי ביצים לנרות חנוכה נסתפק הרב אדמת קדש ח"ב א"ח סי' ז', והביא ראייה להתיר, דא"צ להחליף בלילה אחרת בנר של חרס. וראיתו אחד הרואה בעיניו יראה דיש לדחותה. ופשוט. ובסוף הביא מהרב חסד לאברהם זלה"ה מר זקנינו שכתב בדף כ"ד (מעין ב נהר נח) דקליפי ביצים ובצלים אינם ראויים לחנוכה, וכתב הרב אדמת קדש הנד' דלענין הלכה אליו שומעין ואין מדליקין בהם.

13 - תלמוד בבלי מסכת יומא דף כד עמוד א

אמר רב: ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה: זריקה, והקטרה, וניסוך המים, וניסוך היין. ולוי אמר: אף תרומת הדשן. וכן תני לוי במתניתיה: אף תרומת הדשן. מאי טעמא דרב - דכתיב +במדבר יח+ ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת. עבדת מתנה - ולא עבודת סילוק, ועבדתם - עבודה תמה, ולא עבודה שיש אחריה עבודה. - ולוי: רבי רחמנא לכל דבר המזבח. - ורב: ההוא לאתויי שבע הזאות שבפנים, ושבמצורע. ולוי נפקא ליה מדבר וכל דבר. - ורב דבר וכל דבר לא דריש. - ואימא: לכל דבר המזבח - כלל, עבדת מתנה - פרט, כלל ופרט - אין בכלל אלא מה שבפרט, עבודת מתנה - אין, עבודת סילוק - לא! - אמר קרא ולמבית לפרכת ועבדתם - אל מבית לפרכת הוא דעבודת מתנה ולא עבודת סילוק, הא בחוץ - אפילו עבודת סילוק. - אי הכי ועבדתם נמי: אל מבית לפרכת הוא דעבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה, הא בחוץ - אפילו עבודה שיש אחריה עבודה! - ועבדתם הדר ערביה קרא. בעי רבא:

נר חנוכה? Is a Menorah Necessary for

עבודת סילוק בהיכל מהו? לפנינו מדמינן ליה, או לחוץ מדמינן ליה? הדר פשטא: מבית ולמבית. - אלא מעתה, זר שסידר את השלחן ליחייב! - איכא סידור בזיכין. - סידר בזיכין ליחייב! - איכא סילוק והקטרה. - זר שסידר את המנורה ליחייב! - איכא נתינת פתילה. - נתן פתילה ליחייב! - איכא נתינת שמן. - נתן שמן ליחייב! - איכא הדלקה. - הדליק ליחייב! - הדלקה לאו עבודה היא

14 - רש"י מסכת יומא דף כד עמוד ב

שסידר את המנורה - בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה, וחוזרין וקובעין אותם בה, והרי עבודה תמה.

15 - רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ז

וכן הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. +/השגת הראב"ד/ והוציאן לחוץ מותר וכו'. א"א הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן אלא שאם הדליקן כשירות. +

16 - תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד ב

דתניא: זה אלי, ואנוהו - התנאה לפניו במצות; עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין.

17 - שבט הלי על עניני חנוכה סימן ב'

עוד נראה לדחות דודאי אין מציאות הכלי בכלל התקנה של חיוב נר חנוכה דהא בסוגיין דחנוכה בגמרא ובכל הראשונים לא אישתמיט חדא מינייהו למימר שיש גם דין כלי, ושאם אין כלי לא יוצאים ידי חובה, ולא מצאנו אלא דינים בהדלקת הנר. רק כיון שמובא להלכה (ב"י ורמ"א ר"ס תרעג) ששמן זית מצוה מן המובחר, ממילא חייב להיות בית קיבול להכיל את השמן. ואה"נ שהבית קיבול צריך שיהיה נאה מטעם זה א-לי ואנוהו, וכדרשינן (שבת קלג) התנאה לפניו במצוות וכו' ספר תורה נאה וכו' בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין ע"כ. הרי שכל הדברים המקיפים את המצוה נכנסים גם הם בגדרי ההידור של "ואנוהו". וא"כ המעלות שמנה בעל חסד לאברהם הן אמת לגבי הדין של הידור מצוה "זה א-לי ואנוהו" אבל לא מוכרח להיות שיש דין כלי.

18 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סד עמוד א

משנה. הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר +שמות יב+ ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל - קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה, תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב, שורה שכולה כסף - כסף, ושורה שכולה זהב - זהב, לא היו מעורבין. ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם

19 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סד עמוד ב

ולא היו לבזיכין שוליים וכו'. תנו רבנן: כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים, חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים, שמא יניחום ויפרוס הלחם

20 - שבט הלי עניני חנוכה שם

עוד יש לדון במש"כ החסד לאברהם שכל הט"ו כלים שאין ראויים לעמוד מאליהם בלי סמיכה אינם ראויים לנ"ח שהרי מצנו בפסחים סד. לא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם. ושם ע"ב כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים וכו'. הרי שגם היו כלי שרת שנעשו כך שאינם יושבים שלא מסומכים אע"פ דבעלמא אין דין כלי בכיו"ב. ע"כ קשה להחליט כל להלכה כדעת החסל"א דגם בדיעבד לא יצא אם אינו יושב בלא סמיכה.

21 - משנה מסכת כלים פרק יג משנה ו

Is a Menorah Necessary for חנוכה?

[ח] עץ המשמש את המתכת טמא והמתכת המשמש את העץ טהורה כיצד פותחת של עץ והפין שלה של מתכת אפילו אחת טמאה פותחת של מתכת והפין שלה של עץ טהורה טבעת של מתכת וחותרם שלה של אלמוג טמאה טבעת של אלמוג וחותרם שלה של מתכת טהורה השן שבטס שבפותחת ושבמפתח טמאה בפני עצמה:

22 - שו"ת שיח יצחק סימן שמב

הדלקת נר חנוכה בקליפי תפוחי אדמה וביצים.

בעזה"י ע"ח אדר ה' לס' ובירך את לחמך תר"צ לפ"ק.

בימי חורפי ראיתי מבחורים עניים בישיבה בעיר מולדתי ק"ק פרשבורג שהדליקו נרות חנוכה בתפוחי אדמה שחקקום ומלאום שמן ופתילה, ותרתי בלבי לחשוב מחשבות, אם רשאי להדליק נר חנוכה באופן זה, ואז קצרתי בדברים, וכאן בעזה"י אעלה הענין קצת בארוכה.

הנה מצד הידור מצוה שמחוייבים לעשות לכל מצוה, כגמ' דשבת פרק רבי אליעזר דמילה [קל"ג ע"ב], שדרשו רז"ל מפסוק [שמות ט"ו] זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, בוודאי מחוייב להדר לעשות כלי נאה למצות הדלקת נרות חנוכה, ובפרט במצוה זו שמצינו בחז"ל מהדרין למהדרין מן המהדרין כבאו"ח (סי' תרע"א), וטוב טעם לדבר למה במצוה זו תיקנו חז"ל [שם כ"א ע"ב], מהדרי' וכו', עיי' בשו"ת פרי השדה ח"ג, עיין שם, ועיי' אודות הכלים להדלקת נ"ח בבאה"ט (סי' תרע"ג סע"ק י"ג). אמנם בוודאי החיוב על כל א' כפי יכלתו, וכדמצינו במשנה בכורים (פ"ג מ"ח), העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה, ועיי' בתו"ט שם דבר נחמד למה לא השוו דין א' לכל, שגם עשירים יביאו ג"כ בסלי נצרים כבסוף מו"ק [כ"ז ע"א], עיין שם, ועיי' בשו"ת צבי תפארת בזה. ומצינו בכמה דברים אף לענין איסור והיתר שהקילו למאן דלא אפשר לי', עיי' פרק כל שעה [פסחים ל' ע"ב], לענין סכינא דפיסחא תינח מר דאפשר לי', ועיי' בט"ז (סי' תנ"א ס"ב) גבי ג' מדות בסכינים, ועיי' ברכות (דף כ"ו ע"א) מר דאפשר לי' בבית אחר, עיין שם. ובהדלקת נ"ח גופא מצינו, מוטב שלא יעשה הידור המצוה משיתבטל חבירו מהמצוה מכל וכל, עיי' במ"א (סי' תרע"א סע"ק א'), אם יש לו מעט שמן ולחבירו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה א' ויתן לחבירו, ועשו"ת מחנה חיים [ח"ג או"ח סי' י"ט] הסברה על דברי מג"א האלו, עיין שם. ועיי' בב"ח יו"ד (סי' ז'), שהסכין של שחיטה יהי' ממתכת יפה משום הידור מצוה, ובברכ"י (סי' תרע"ג אות ז') מביא שהב"ח פי' דברי הטא"ח (סי' רס"ג) דישתדל לעשות נר יפה, דהרגיל בנר וכו' דההדלקה חובה וע"י שעושה נר יפה הנה שכרו בנין רבנן, עש"ב. אמנם חקירתי היא עפ"י דין אי אריך או לא.

הנה לכאורה לפי מה שהעלה הר"ן בפ' במה מדליקין [שבת כ"א ע"ב], טעם למה אסרו להשתמש לאורה באשר זכר למנורה תיקונוהו לזאת עשאוהו כמנורה שלא השתמשו לאורה במקדש, ומה"ט באמת פוסק בס' נר מצוה למהר"ל מפראג ז"ע להדליק דווקא בשמן ומובא בעט"ז (סי' תרע"ג סעי' א'). ולמה אין מהדרים לפי"ז דווקא על שמן זית, כבר העלה בשו"ת עמק שאלה, באשר שמן זית כדהוה במקדש בכל תנאיו ופרטיו המפורשים במשנה דמנחות [דף פ"ב - פ"ז], זאת אין בידינו להמציא שמן כזה, וכיון דהשמן זית לא יכול לקנות כבמקדש, לזאת נוהגי' להדליק גם בשאר שמנים, עיי"ה. וכיון דהמנורה לא הי' רשאים לעשותה מכלים כאלו להריק תפוח אדמה ולהדליק בתוכו, אין רשאים ג"כ ללוקחו לכלי לנ"ח.

אמנם יש לדחות זאת, דהנה מפורש בחז"ל סוכה [נ' ע"ב] ומנחות [כ"ח ע"ב], שהמנורה לא הי' רשאי להיות מכלי חרס, ובכ"ז קיי"ל בשו"ע (סי' תרע"ג סעי' ג'), שאם לוקח בכל לילה כלי חרס חדש מותר להדליק בו נר חנוכה, הרי מוכח מזה שאף שבמקדש לא הי' רשאי להדליק במנורה של חרס, עכ"ז נר של חנוכה מותר להדליק בו, ולפי"ז יכולי' להדליק גם בתפוח אדמה שחקקו. אמנם יש לחלק ולומר, שאף שבמנורה דמקדש לא הותר להדליק בו, מ"מ אף של חרס כלי הוא באשר עשוי לקיימא, משא"כ של תפוחי אדמה שחקקו לכלי. עיי' כזה ברמב"ם (פ"ב מהלכות כלים הלכה א') וז"ל, העושה כלי קבול מ"מ הרי זה מקבל טומאה בכל שהוא מן התורה, ואין לכלי קבול שיעור, והוא שיעשה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד כיצד העושה כלי מן העור המצה שלא נתעבד כלל או מקליפת הרמון והאגוז והאלון, אפילו חקקום התינוקות למוד בהן את העפר כו' הרי אלו מקבלין טומאה, אבל העושה כלים מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים שחקקו למוד בהן או כיוצא בהן, הרי אלו טהורים, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט עכ"ל הזהב ז"ל, והוא מן התוספתא עיי' בכסף משנה שם.

ובעסקי בזה חקרתי, אם רשאים להדליק נ"ח בשפופרת של ביצה. והנה במשנה דב"מ [שבת כ"ט ע"ב], לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו', אבל אם חברה היוצר ואפי' בעה"ב כע"י יוצר מותר, עיי' בס"י רס"ד [ס"א]

Is a Menorah Necessary for נר חנוכה?

מותרים להדליקו לנר של שבת מותרים גם להדליק בו נר חנוכה. אמנם במשנה (פ"ה דפרה מ"ו) מפורש יוצא שביצת התרנגולת לא נקראת כלי [עיין שם בתוי"ט ותפא"י למה נקט של תרנגולת], וא"כ למה מותר לנר שבת. יש לומר דבאמת הפתילה דנר שבת מונח בכלי הראוי לנר שבת, אלא ששפופרת של ביצה נעשה רק לתכלית שתטפף טיפין טיפין על הנר, ולזאת אם עשאו כעין יוצר מותר. וחשבתי ג"כ דזאת דחקו למהרי"ל [בסוף ספרו בליקוטים] לפרש שפופרת של ביצה שאינה ביצה ממש אלא מין אילן, מלשון בס' איוב [ח' י"א] היגאה גומא בלי ביצה, מובא בתוס' רעק"א ז"ל [שבת פ"ב אות ל"ח], באשר למהרי"ל בוודאי הקשה לי משנה דפרה הנ"ל, וחילוק שחלקתי באשר אין הנר בתוכה, אלא רק שזורק טיפין על הפתילה הדולקת זה קצת דוחק, זאת הביאו למהרי"ל לפ' פי' אחר בשפופרת של ביצה.

לזאת נלענ"ד שבתפוחי אדמה שחקקום וכן בשפופרת של ביצה אין רשאי להדליק בה נר חנוכה. ושוב אחר רבות בשנים שיצא לאור ס' אורחות חיים להגה"ק דספינקא ז"ל על האו"ח מצאתי שם בס' תרע"ג [אות י"ד], שמביא משו"ת מור ואהלות באוהל מנורה הטהורה (ס' ד'), דאסור להדליק בתפוחי אדמה דדמי לקליפי בצלים וביצים, ואף שנשאר בהם מעט אוכל, מ"מ באוכל גופא להדליק לא הוי הידור מצוה, ויש בזה ג"כ משום ביזוי אוכלי, כיון שאין המצוה כתיקונה דלא מקרי כלי לענין זה, והניח בצ"ע. וגם כותב שם, מאחר דעיקר הנס הי' ע"י כלי שמא תקנו דווקא להדליק בכלי עש"ה. ושוב זכיתי לס' ברכי יוסף לגאון עוזנו הרב חיד"א ז"ע וכותב בס' תרע"ג אות ו', וז"ל, קליפי ביצים לנרות חנוכה נסתפק הרב אדמת קודש (ח"ב או"ח סי' ז) וכו' ומביא מהרב חסד לאברהם (דף כ"ד) דקליפי ביצים ובצלים אינם ראויים לנר חנוכה, וכתב הרב אדמת קודש הנזכר דלענין הלכה אליו שומעין, ואין מדליקין בהם, עכ"ד

23 - שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קנז

ב"ה, יום ג' פ' ויצא תש"ן לפ"ק

כבוד ידידי היקר הרב הגאון המושלם טובא כש"ת ר' מתתיהו דייטש שליט"א בעיה"ק ירושת".
אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

אשר שאל מעל" היות כי מבואר בפוסקים בשם ס' חסד לאברהם שמנה ט"ו סוגים של כלים הראויים להדלקת נ"ח זה למעלה מזה וכל הקודם משובח משום זה אלי ואנוהו זהב כסף נחשת וכו' עופרת זכוכית וכו', ונשאלת השאלה דמי שמדליק במנורה של כסף ונוהגין להכניס בה כלי קטנה של זכוכית בגביעים הקבועים של המנורה דכסף, ונמצא דלמעשה מדליק בכלי זכוכית ולא בכסף, וא"כ עדיף שיתן השמן לתוך הגביעים של המנורה גופא, ולא ידיר גיסא י"ל דכיון דהזכוכית עשויות לכך ונכנסין לתוך המנורה בטילי להו למנורה ונחשב מדליק בכסף. הנה בספר הק' חסד לאברהם מעין שני נהר נ"ח, כ' כי בנרות חנוכה יש תנאים האחד באיזה כלי ידליק וכו' דע שט"ו מיני כלים ראויים לנ"ח וכל הקודם קודם מהם משובח משום זה אלי ואנוהו ומסיים שהאחרון קליפות אלון צריך לעשותם כלי כמו כף מאזנים וכו' וכל ט"ו כלים הנזכרים שאין יכולים לעמוד מאליו בלי סמיכה אינם ראויים לנ"ח ע"כ יעש"ה.

ומזה דייק בתשובת אבני נזר או"ח סי' ת"ק דנראה דעת החס"ל דכל שאינו כלי אינו ראוי להדלקה דלא נקרא נר ובנה ראי' מש"ס יומא כ"ד ע"ב דמקשה זר שסידר המנורה ליחייב ופרש"י שבכל בקר היו מסלקין הנרות מהמנורה לקנח אפרו יפה וחוזרין וקובעין אותה בה והוי עבודה תמה, והקשה באב"נ ולא נודע היכי כתיבי עבודה זו דהטבת נרות היינו דישון אבל קביעות הנרות מנ"ל דהוי עבודה והאריך האב"נ בקושיא זו עד שכ' אך אם הכלי בכלל הנר שפיר הוי עבודה דכ' יערוך את הנרות לפני ה' והכלי ג"כ בכלל הקרבן, וכן העיר באב"נ מדברי הרמב"ם פ"ח ה"ז מביא"מ ומתו"כ בד"ן הוציא מנורה לחוץ יעש"ה, ומזה רצה להוכיח דגם בנ"ח הדין כן דלא נקרא הדלקת נר רק עם הכלי.

ולדידי כל זה לא ברור כלל דלו יהא כהבנת האבני נזר ומי יאמר דגם לדחוי הגמ' ביומא שם עבודה היא [וע"ש בשפת אמת ובמש"כ לעיל סי' קנ"ה] וגם אם יהיבנא כן להאב"נ דנהי דעבודת מתנה לא הוי מכ"מ בגדר עבודה כהרבה כיו"ב בש"ס יומא שם אכתי מכ"מ אין לבנות מזה על נ"ח דכיון דגם להחוסד לאברהם גם מה שלא הוכשר למנורה משאר מינים כמו עץ וקליפות כשר לנ"ח א"כ מנ"ל דחייבו כאן דין כלי שיהי' מעצם המצוה כמו השמן והפתילה.

Is a Menorah Necessary for נר חנוכה?

ועוד מש"כ החס"ל שכל הט"ו כלים שאין ראויים לעמוד מאליו בלי סמיכה אינם ראויים לנ"ח, הרי מצינו בכלי שרת בפסחים ס"ד ע"א ושם ע"ב שכל כלי שרת כך נעשו שיהיו חדין מלמטה ואינם יושבים שלא מסומכים, אעפ"י שבעלמא אין דין כלי בכיו"ב, - וע"כ קשה להחליט להלכה מש"כ האבני נזר בשם החסד לאברהם דגם דיעבד לא יצא אם אין עליו תורת כלי.

ואחרי כל הנ"ל אם נחליט לגמרי כהחס"ל וכאבני נזר הנ"ל שהוא ממש דבר המעכב בנ"ח א"כ כיון שהשמן בזכוכית הזה על המנורה וא"כ מתקיים עיקר המצוה בכלי זכוכית לא בכסף וזהב של המנורה. אבל אם העיקר שאין דין כלי מעכב, והעיקר שיהיו נרות דולקים, ואין הכלי בכלל המצוה וצורת המנורה רק הכשר ונוי, מה שנראה שכ"ה סתימת הפוסקים, קרוב לומר שזכוכית הזה בטל לעיקר המנורה שהיא כסף או זהב ושפיר דמי בגדר מעלות של זה אלי ואנוהו.

24 - פסקי תשובות סימן תרעג אות יא

אמנם בשאר כל הפוסקים לא הוזכר כלל אף לא ברמז שכלי יהיה לעיכובא בנרות חנוכה ואדרבה בכמה מגדולי הפוסקים מוכח שאין צריך כלי ועכ"פ אינו לעיכובא. ברם המחמיר לחשוש לשיטת החסד לאברהם והאבני נזר שפיר עבד כי לאחרונה נתגלה לנו אותו כתי"ק שממנו הועתקו דברי החסד לאברהם והוא קונטרס על הל' חנוכה לרבי יצחק סגי נהור בנו של הראב"ד ז"ל וצוין שם שהם דברים שמסר לו אליהו הנביא זל"ט (מודפס בס' זכרון להגר"י הוטנר)

25 - שבט הלוי חנוכה סימן ב' עמ' יח

ומכא דברים אלו ישנים תלמידי חכמים בזמננו שרצו לחדש שמי שמדליק במנורת כסף ונוהג לשים את השמן והפתילה בבית קיבול מזכוכית נמצא דלמעשה הוא מדליק בכלי זכוכית ולא בשל כסף וא"כ עדיף שיתן השמן לתוך הגביעים של כסף שבמנורה עצמה משום הידור מצוה בנר עצמו כי זכוכית היא המדרגה השתיעית בחמש עשרה המעלות שמנה החסד לאברהם... ע"כ נראה לי כדבר פשוט מאד וכן נראה סתימת הפוסקים שכלי הזכוכית האלו בטלים לעיקר המנורה שהיא מכסף או זהב ושפיר דמי מצד גדר מעלות "זה אלי ואנוהו"

שבט

חנוכה

הלוי

סימן ב - דין כלי בנר חנוכה

הגם שלארבע כוסות צריך ליקח דוקא יין, וא"א לנאת ידי חובתו בלא זה, אמנם עניינם של ארבע כוסות הוא זכר לארבע לשונות של גאולה (כדאיתא צירו' פסחים פ"י ה"א יב"ט פסחים נ"ט), אבל לא שהיין גופא הוא הנס, ועכ"ז אפי'

עני שבשאל לא יפחתו לו, וצריך למכור כסותו. וא"כ שפיר קאמר הרב המגיד דכ"ט שעצור שמן לנר חנוכה צריך למכור כסותו, כי בחנוכה הנס גופא היה בשמן, ומשום כך צריכים להדליק נרות לפרסם הנס.

סימן ב

דין כלי בנר חנוכה

יבוארו בו:

- א. דבר חידושו של האבני נור שיש דין כלי בנר חנוכה.
- ב. הלכה למעשה לגבי הנחת כלי זכוכית בתוך גביעי מגורת כסף.

בש"ך ד"ה לנר, נר קרוי"ל בלע"ז, כלומר הבית קיבול. וי"ט דצ"ו ע"פ מש"כ הגה"ק רבי אברהם אזולאי ז"וק"ל בספרו חסד לאברהם (עין הקורא נהר נ"ח), אחר שמנה שם חמש עשרה כלים הראויים לנר חנוכה - מתחיל מזהב וזכסף ונחושת, ופוחת והולך במדרגות הכלים זה למטה מזה, עד לקליפות רימון אגוז וחלון - כתב וז"ל, ואלו קליפות, צריך לעשותם כלי, כמו כף מאוניים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא. אבל קליפת בללים וציצים וכיוצא, אינם ראויים להדלקה. וכל הט"ו כלים הנזכרים שאין ראויים לעמוד מאליו בלא סמיכה, אינם ראויים לנר חנוכה, עכ"ל החסל"א. ומדצ"ו דייק האבני"ו וכתב, נראה דעתו דכל שאינו כלי לא נקרא נר וי"טו ראוי להדלקתו וכו'. על כן נראה לדינא דהכלי מכלל נר, ואותן המדבקים נרות של שעה או חצי ואין משימין אותם בכלי, לא ינאו ידי חובתם, לפי דברי ספר חסד לאברהם, עכ"ל האבני"ו יע"ה.

ובב"ח דברים אלו, ישנם תלמידי חכמים בזמננו שרצו לחדש שמי שמדליק צמנורת כסף, ונוהג לשים את השמן והפתילה בבית קיבול מזכוכית, נמצא דלמעשה הוא מדליק בכלי זכוכית ולא בשל כסף, וא"כ עדיף שיתן השמן לתוך הגביעים של כסף שבמנורה עצמה, משום הידור מנחה בנר עצמו. כי זכוכית היא המדרגה התשיעית בחמש עשרה המעלות שמנה החסל"א.

והנה מעולם לא אמרתי קבלו דעמי, אמנם לענ"ד נראה לומר, דכיון דגביעי הזכוכית עשויים לכך - להניחם בתוך המנורה - בטילי להו למנורה ונחשב שמדליק בכלי כסף, ואין ללמוד מדברי האבני"ו כלום לנידון זה.

ובי"ט דצ"ו חידושו של האבני"ו, גלע"ד לדון דאין עיקר מציאות הכלי בכלל חיצו נ"ח, מתחת שני טעמים. דהנה עיקר הראיה שמציא האבני נור לצ"ו, היא מהגמ' צינא (נד), אמר רב ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. מ"ט דר"ב דכתיב (במדבר י"ז) עבודת מתנה אמן את כהונתכם והזר הקרב יומת, עבודת מתנה ולא עבודת קילוק ופרש"י, עבודת מתנה

כ"ט גמ' ד' -
כ"ט גמ' ד'
כ"ט גמ' ד'
כ"ט גמ' ד'
כ"ט גמ' ד'
כ"ט גמ' ד'

source stand alone

סימן ב - דין כלי בגר חנוכה

שאתה נותן על המוצת ולא עבודה קילוק שאתה מסלק ובר מעל המוצת, כגון מרומת הדשן, עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכו' [פרש"י, עבודה שהיא גומרה ומתממת את הדבר ולא שיש אחריה עבודה, כגון שמיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה, אבל זריקה עבודה אחרונה שגדס וכו']. צעי רבא עבודה קילוק צהיכל מהו וכו'.

ובפרש"י הש"ס, זר שקידר את המנורה ליחייב [למ"ד (מנחם פסח) לא קביעי נרות - צוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנת אפרין יפה וחורין וקובעין אותם זה, והרי עבודה תמה], איכא נמינת פחילה. נתן פחילה ליחייב, איכא נמינת שמן. נתן שמן ליחייב, איכא הדלקה. הדליק ליחייב, הדלקה לאו עבודה היא, ע"כ.

[ואף שהמפרשים מקשים (עי' שפ"א יומא פס), שאם הדלקה לאו עבודה היא, אזי העבודה הקודמת לה, כגון נמינת השמן, הימה נריכה להחשב לעבודה תמה - כבר כתב המאירי (פסח) בישוב קושיא זו, שאע"פ שאינה עבודה להיפסל בזה, מ"מ הואיל ומעשה הדרך לעבודה הוא, הרי הוא מפקיע את נמינת הפחילה והשמן מלהיקרא עבודה תמה].

ובתב"ב האבני"ז על קושיית הגמ', זר שקידר את המנורה ליחייב - ולא נודע היכי כתיבי עבודה זו, להטבת נרות היינו דישון. ואח"ל דאף מה שחוזר וקובע הנרות צמורה בכלל הטובה, מ"מ למה יקרא עבודת מתנה, דאינו רק כלי שדה שעליו מדליקין ואינו קרבן. ולא מלינו עבודת מתנה אלא דיקה וניסוך היין והמים שהם קרבן. אך אם גם הכלי בכלל הגר שפיר הוא עבודה, דכתיב יערוך את הנרות לפני ד', וינגוס יערוך יסדר, והכלי גם כן מכלל הקרבן, עכ"ל. ור"טו לימא, שההו"א של הגמ', זר שקידר את מנורה ליחייב, משום שתיקון ועריכת הכלי הוא עבודה.

אבנ"ב צעמי נראה לי שאין להציב ראיה מהגמ', שבקידור המנורה יש דין של עשיית הכלי. דבדאי נריך שהיה מנורה צבית הצחירה ועליה ידליקו את הנרות, אבל עשיית הכלי אינה חלק מהדלקת הנרות. ועאכ"כ, שלגבי גר הניכה, תקנת חז"ל היא בדאי רק הדלקת הנר, ואין כלל דין בעשיית כלי.

ודא דפריך הגמ', זר שקידר את המנורה ליחייב, יש לומר דקאי אהטבת הנרות. שכלפי מאי דמסיק לעיל מיניה, שבבזמן קילוק צהיכל אינה עבודה ליחייב עליה זו, קפריך בגמ', שהטבת אינה עבודת קילוק גרידא, כי הלוא צמח

שמוקדים את הפחילות והנרות מן האפר, אכתי לא עביד כלום, אלא נריך לקדר את המנורה, דהיינו להחזיר את הנרות למקומם [למ"ד לא קביעי כו"ל], נמצא שקידור הנרות צמקומם הוא גמר הטבת הנרות, וע"ז היה הו"א ליחייב זר משום עבודת מתנה ועבודה תמה [ומדויק בלשון רש"י - צוקר היו מסלקין את הנרות וכו' לקנת אפרין יפה וחורין וקובעין אותם זה והרי עבודה תמה]. וקדמי הש"ס, שגם קידור המנורה אינה עבודה תמה, כי יש אחריה עוד נמינת פחילה ושמן, וגם אלו אינם עבודה תמה, עד ההדלקה שאינה נחשבת כלל לעבודה.

ובין ראיתי במאירי, שצביא את סוגיית הגמ' בזה"ל, וכן את קידור את המנורה, רנה לומר שהיטיב את נרותיה, פטור מן המיתה, שהרי יש אחריהן נמינת פחילה ושמן וכו', עכ"ל. והנה, מה שכתב "שהיטיב את נרותיה", לא יתכן שכוונתו לדישון המנורה, שהרי זו עבודת קילוק - והלוא קושיית הגמ' היא שקידור המנורה יחשב לעבודת מתנה ולא עבודת קילוק. אלא ודאי שהמאירי למד, שהטבת הנרות נחשבת כשהוא מחזיר את הנרות, וע"ז היה קס"ד שימחייב.

וגם לו יהא כהצנת האבני נזר - דזר שקידר את המנורה היינו תיקון ועריכת הנרות - אמנם לאחר פירוש הגמ' הדלקה לאו עבודה היא, מי יאמר ללא הדר ציה נמי מסכרף זו דהקידור הוא עבודה. וע"ש (בשפת אמת) שכתב ח"ל, ולמסקנא דלאו עבודה היא, הוא הדין דהקידור לאו הוא עבודה, דלא עדיף מגוף ההדלקה [וע"ע במש"כ בדבאר סוגיית צו"ט חלק ח סימן קנ"ה].

אם יתענה כן להאבני"ז ונאמר, דנהי דעבודת מתנה לאו היא ליחייב זר עלה, מ"מ עדיין היא בגדר עבודה, כמו שציינו כיו"צ. שם בגמ'. אכתי אין להוכיח מן המנורה שצהיכל לגבי נ"ח - שהרי גם להספד לאצרה, גם שאר מינים שלא הוכשרו למנורה, כמו עץ וקליפות כשרים להדליק בהן נ"ח. א"כ מנח לן שיש כאן בכלל חיוב דין כלי, שהיה מעט המנורה כמו השמן והפחילה.

עוד כתב האבני נזר ח"ל, עוד ראיה מהא דכתב הרמב"ם פ"ט מהלכות ציאת המקדש ה"ו, דאם הטיב כהן הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן, ע"ש. ותמוה, דבמזמרת כהנים (אמור יג) אמרינן, יערוך את הנרות לפני ה'

*

ב"ר

א"ר

א"ר

א"ר

side

א"ר

סימן ב ~ דין כלי בגר חגובה

קיבול להכיל את השמן. וזה"ל שהצית קיבול צריך שהיה נאה מטעם זה א"ל ואנוהו, וכדדרשין (שבת קל"ג) התנאה לפניו זמנות וכו', ספר תורה נאה וכו' צדיו נאה, בקולמוס נאה, צלצלר אומן וכורכו בציראין נאין, ע"כ. הרי שכל הדברים המקיפים את המזוה, נכנסים גם הם בגדרי הידור של "ואנוהו". וא"כ המעלות שמנה צעל חסד לאצרהם, הן אמת לגבי הדין של הידור מזוה "זה א"ל ואנוהו", אבל לא מוכרח להיות שיש דין כלי.

ק"א א"ל
ג"כ

שלא יתקן מצחוץ ויכניס נוקא סלקא דעמך, דפי' שלא ילניק מצחוץ ויכניס. וצריך לומר דקציעות הנרות זמורה הוא עריכתו, ולא נקרא מתקן מצחוץ אלא אם קבע הנרות זמורה מצחוץ. וכן פירש הקרבן אהרן ע"ש. וצקרבן אהרן משמע קנת שאם קבע הנרות לצד זמורה תשיע מתקן מצחוץ. והוא כש"ס יומא הנ"ל, דקציעות הנרות זמורה עבודה, בכלל יערוך את הנרות וכו"ל. הנה מפורש להכלי מכלל הנר. על כרחק קציעת הכלי זמורה הוא עריכת הנר, עכ"ל האבני"ו.

עוד יש לדון במש"כ הסקד לאצרהם, שכל הט"ו כלים שאין *stendubone* ראויים לעמוד מאליהם צלי קמיכה אינם ראויים לנ"ח - שהרי מצינו [צפסמ"ס (סד.)] לא היו לצדיקין שוליים שמא יניחום ויקרוש הדם. [ד"ס (ע"ג)] כל הצדיקין שבמקדש לא היו להן שוליים וכו'. הרי שגם היו כלי שרת שנעשו כך שאינם יושבים שלא מקוממים, אע"פ דבעלמא אין דין כלי צדיו"ב. ע"כ קשה להחליט כן להלכה כדעת החסל"א, דגם צדיענד לא ינא אם אינו יושב בלא קמיכה.

*

דעולא מכל דברינו, דאמנם לדעת האבני"ו וכפי שהצין כן בדעת הסקד לאצרהם, דמציאות הכלי הוא ממש דבר המעבד צנ"ח, היה מקום לחדש ולומר, שכשנותנים את השמן בכלי זכוכית בחוך מנורה של כסף זהב, עיקר המזוה אכן מתקיימת בכלי זכוכית ולא זמורה של כלי כסף זהב.

אבנ"ב העיקר נראה שאין דין כלי מעבד, ואפי' זמורות המקדש שיש חיוב לעשות מנורה, אין עשייתה דין בעריכת הנרות. ומכ"ש שזמנוכה אין דין של מציאות הכלי, שהחיוב הוא רק הדלקת הנרות, ואין הכלי בכלל המזוה. והכלים שאנחנו מייעדים ומכיים לנר חגובה, הם רק הבשר מזוה, וגויים הוא מטעם הידור מזוה, "זה א"ל ואנוהו".

ע"כ נראה לי דבצר פשוט מאד - וכן נראה קמימת הפוסקים - שכלי הזכוכית האלו צטלים לעיקר המנורה, שהיא מכסף או זהב, ושפיר דמי מאד גדר מעלות "זה א"ל ואנוהו".

ג"כ מ"ג ח"ד סימן כ"א ג"כ א"א א"א
א"א א"א א"א א"א א"א

ובח"ב עוד, דגם מפירוש הראב"ד לתורת כהנים משמע כמשמעות הגמ' ציומא, שקציעת הנרות היא עבודה, ומתקן שהכלי הוא בכלל הנר. אמנם בפירוש הר"ש משאנך על תו"כ מצינו שגורם ומפרש, שרק עריכת הנר עצמו - היינו נתינת השמן והפמילה - היא עבודה, אבל תיקון הכלי לא. וכן הרדב"ז בספרו טעמי המזוה כתב להדיא, שאין עיקר המזוה בעשיית הכלים אלא זמנה שנעשה עליהם, ומזה הטעם לא היה מזוה עשה לעשות מנורה אלא להדליק נרות, עכ"ד האבני"ו.

א"א א"א
א"א א"א

א"כ חוינן שאף לדברי האבני"ו, היא מילתא דתליא ברבנותא, אם הכלי הוא בכלל הנר או לא.

א"א א"א

וב"י אוד' מה שמדמה האבני"ו נר חגובה לנרות המנורה, יש לתלות דבר זה במחלוקת המלחמות ובעל המאור צ"פ זמנה מדליקין. דנעשה"מ כתב דטעם האיסור להשתמש לאורה של הנ"ח, כיון שהם זכר לנרות ולשמן של היכל, לכן אסורות הן בהנאה כל עיקר. והרמב"ן חולק עליו, עי"ש.

א"א א"א
א"א

*

עוד נראה לדמות דודאי אין מציאות הכלי בכלל התקנה של חיוב נר חגובה - דהא צבוגין דחגובה צמ' וכלל הראשונים, לא אישתמיט חדא מינייהו למימר שיש גם דין כלי, ושחס אין כלי לא יוצאים ידי חובה, ולא מצאנו אלא דינים בהדלקת הנר. רק כיון שמוצא להלכה (כ"י ורמ"א ר"ס מרע"ג), ששמן זית מזוה מן המוצחר, ממילא חייב להיות צית

א"א א"א

גור חנוכה בנרות שעוה יש להזהר להעמיד הנרות בתוך כלי כ"א.

ואין מדליקין בהם ע"כ, ובספר חסד לאברהם הנ"ל כתב שהוא מעתיק זאת מספר כתיבת יד, וכבר נודע שהוא כתי"ל לר"י סגי נהור בן הראב"ד, וע"ע שע"ת (סי' תרעג סק"ח, ד"ה חוט) שהביא דברי הברכ"י, וע"ע (שור"ת אבני נזר (א"ח סי' תק) שהביא דברי החס"ל וכתב שהוא פלוגתת הראשונים, ובדע"ת להגאון מהרש"ם (סי' תרעג סעי' ג) הביא דברי הברכ"י וסיים "דקיימ"ל כן, שמעתי".

כ"א כבר הבאנו דעת הפוסקים דנר חנוכה בעי כלי, ויש להסתפק אולי זהו דוקא אם מדליק בשמן, שא"א להדליק בלי כלי, דבכה"ג צריך שיהא עליו שם כלי כי הוא עיקר הנר, אבל המדליק גר שעוה, דלא צריך כלי כלל, שהוא דבר גוש שעומד בעצמו, אולי לכו"ע לא צריך כלי. ובאמת, מפורש בדברי הרבה פוסקים דשפיר דמי להדליק נרות של שעוה גם בלי כלי, ע"באה"ט (סי' תרעג סק"א) שהביא פלוגתת שבות יעקב (ח"א סי' לו) וחכם צבי (סי' מה) לענין מי שהי' מדביק נרות של שעוה בכותל כדי להדליקן למצות נר חנוכה, ובעוד שהוא עסוק בכך הביאו לו שמן זית, אם ידליק במה שהביאו לו או במה שהדביק בכותל, ומבואר עכ"פ דשפיר דמי להדליק נרות של שעוה שהדביק בכותל, ולא בעי כלי, וענין הדבקות נרות נזכר ג"כ בפמ"ג (סי' תרעא מ"ז טוף סק"ב) דמ"ב (סי' תרעא סק"ח) וצ"ע (סי' תרעג סעי' ו) אלא שיש לדחות דהפוסקים הנ"ל פליגי וסברי דלא בעי כלי כלל להדלקת נר חנוכה, ובאמת המ"ב והצ"ח ש"ש לא הזכירו כלל הצריך כלי, וא"כ י"ל דלשיטתם אולי.

אלא שיש להביא רא"י מדברי השע"ת, שהביא (סי' תרעג סק"א) דברי החכ"צ והשבו"י לענין מי שהדביק נרות בכותל, ולא העיר כלום מדברי החסד לאברהם שכתב דנר חנוכה בעי כלי, אף שהוא הביא דברי החסד לאברהם (סי' תרעג סק"ג), ומשמע דט"ל דגם לדעת החס"ל שפיר דמי להדליק נרות בכותל, וע"כ הוי הטעם כמש"כ לעיל בסמוך, דדוקא כשמדליק בשמן וכדומה, שהשמן צריך כלי, וק' בכה"ג צריך שיהא עליו שם כלי, אבל אם מדליק בנרות שעוה, שהם גוש אחר ועומדים בעצמם, אינם צריכים כלי כלל, וכן כתב בשו"ת שדה הארץ (ח"ג טוף סי' מא).

אך מו"ר שליט"א שליט"א אמר דמתוך דברי מהר"ל מתבאר דגם אם מדליק בנר שעוה בעי כלי, עכ"ד. וכוונתו, דאע"ג דמשמע בדברי מהר"ל דנר שעוה פסול לגמרי לנר חנוכה משום דמקרי אבוקה משום שהאש שולט בכל הפתילה, שמתחיל בראש הפתילה ובמשך הדלקתו ה"ה יורד ומכלה כל הפתילה, ורק אם הוא בתוך נר שהשמן נמשך ועולה אל ראש הפתילה, שרק ראש הפתילה נדלק, רק כזה מקרי נר, הא עכ"פ מבואר ג"כ דהטעם דנר חנוכה בעי כלי הוא משום שהכלי מקרי נר, והנס נעשה בנר, שלכן אפי' אם אנו חולקים על דעת מהר"ל ומכשירין נר שעוה, הא סו"ס צריך כלי, שהוא עיקר הנר והנס נעשה בנר, וכ"כ בשו"ת אבני נזר (א"ח סי' תק סק"ו) דלפי דברי ספר חסד לאברהם שכתב דנר חנוכה צריך כלי, אותן המדביקים נרות של שעוה או חלב ואין משימין אותם בכלי לא יצאו ידי חובתם, עיי"ש.

ע"באה"ט סי' תרעג

גמ' חו"מ סי' כ"א

טז. כוסינות של בעצמם, יע לדינא מסה סמיכה כ"א.

כ"א בשו"ע סי' ולא ישאר בו מסומכת אין מאיליו בלא הד"ט (סי' לה) ותנה, הא דקי תיקונו לשיכ המחבר (סי' כ) בו אלא עיי' שותחילת תיק ספר יד נאמן בשו"ת שדה א"ך אמר מו"ר שיהא דומה לנר למעשה נרא לעמוד עיי' ס דבעינן שיהא וז"ל "שכל נר להדלקה, ע"כ, דמשכ יכול לעמוד בשם שד"ח והשמיט בה כוותיהו בה